

SANOAT SEKTORINING INNOVATSION MUHITINI RIVOJLANTIRISHDA KLASTERLARNI TASHKIL ETISH

Jalilov Arslon Xoshimovich

Toshkent davlat transport universiteti (Toshkent, O'zbekiston)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7198929>

ARTICLE INFO

Received: 27th September 2022

Accepted: 07th October 2022

Online: 14th October 2022

KEY WORDS

Innovatsion resurs muhiti, Innovatsiya, innovatsion salohiyat, innovatsion faoliyat, Innovatsion Klaster, innovatsion muhit, ichki va tishqi muhit

ABSTRACT

Innovatsion klasterlar, sanoatning an'anaviy klasterlaridan farqli o'laroq, nafaqat korxonalar, tashkilotlar, ularning kontragentlari va mijozlari, balki ilmiy-tadqiqot markazlari va universitetlar o'rtasida yaratilgan o'zaro bog'liqliklarning maxsus tizimidir.

Zamonaviy korxonalarining innovasion rivojlanishi asosiy faoliyatning ajralmas qismi bo'lib, mahsulot assortimenti va umuman korxonalar raqobatbardoshligi oshishiga sharoit yaratadi. Raqobatbardoshlik, o'z navbatida, foyda va ishlab chiqarish samaradorligi ko'rsatkichlariga ta'sir qiladi. Ko'pchilik korxonalar rahbarlari hozirgacha o'z ob'yektlarining ilmiy-texnik rivojlanishi birinchi darajali ahamiyatga ega ekanligini to'liq tushunib yetmayaptilar va mahsulot va xizmatlar sifatiga katta ahamiyat bermayaptilar. Ular xarajatlarni iqtisod qilish orqaligina foydani oshirishni ma'qul ko'rmqdalar. Bu esa, tashqi muhit o'zgarishlariga nisbatan korxonalar va tashkilotlarning moslashuvchanligini keskin tushiradi, hamda o'rta va uzoq muddatli davr uchun ularning raqobatbardoshligini yo'qqa chiqaradi. Hozirgi vaqtda turli mamlakatlarning raqobatbardosh ustunliklarini yaratish manbalari bo'lib xizmat qiladigan iqtisodiy

tizimlarning innovasion faoliyati va innovasion faoliyatining o'sish nuqtalari bo'lgan hudud va Klaster innovasion tizimlar faoliyatiga alohida ta'sir ko'rsatmoqda.

Innovasion faoliyatni amalga oshirish jarayonida innovasion muhitning hudud sanoat korxonalariga ta'siri amalga oshirilayotgan Klaster va innovasion siyosatga muvofiq mavjud resurslar va sharoitlar asosida amalga oshiriladi.

Klasterning innovasion muhiti innovasion jarayonni amalga oshiruvchi sub'ektlarni birlashtirish orqali yaratilgan innovasion faoliyatni amalga oshirishda hech qanday to'siqlar mavjud bo'lmagan xolatdir. Klasterli innovasion muhit-bu innovasion salohiyatni eng samarali rivojlantirish va undan foydalanish maqsadida sanoat sektori sub'ektlarining integrasiyalashgan tuzilma (Klaster) doirasida o'zaro munosabatlarini tashkil etishda shakllanadigan innovasiyalarni ishlab

chiqarish, amalga oshirish va tarqatish uchun qulay shart-sharoitlar.

Bundan tashqari, mintaqa va klasterning rivojlangan tarmoq muhiti o'z tuzilishida axborot jamiyatiga xos bo'lgan mavjud IRM (Innovation resurs muhiti) va ITS (Ilmiy tadqiqot sektori) modelining konfiguratsiyasiga, shuningdek raqamli iqtisodiyotning shakllanishiga mos keladi. Klaster va mintaqada amalga oshiriladigan iqtisodiy siyosat tizimli innovatsiyalarni rivojlantirishga, shuningdek, barcha institusional tarmoqlar: davlat, fan, biznes, jamoatchilik faoliyatini muvofiqlashtirish uchun sintez bo'lishi kerak. Ushbu o'zaro ta'sirni amalga oshirishning asosiy sharti tarmoq o'zaro aloqalari, shuningdek manfaatdor guruhlar o'rtasida ushbu aloqalarni yaratish va rivojlantirishni rag'batlantiradigan vositalarni amalga oshirishdir.

Sanoat sohasida innovasion muhitni yaratish jarayonlarini mintaqaning sanoat klasterlarining innovasion muhitidan foydalanmasdan maqbul tarzda amalga oshirish mumkin emas. Yetarli innovasion muhitni yaratishda asosiy o'rinni ilmiy-tadqiqot va innovatsiyalarni tijoratlashtirish jarayonlari egallaydi. O'zbekiston Respublikasining aksariyat mintaqalarida innovasion muhit rivojlanmagan va innovasion loyihalarni investisiya qilish manbalari mavjud emas, shuning uchun davlat investisiyalari asosan innovasion faoliyatni rivojlantirish uchun yagona moliyaviy manba hisoblanadi. Ammo bu erda maqsadli loyihalarni davlat tomonidan investisiya qilish bilan bog'liq xavflarning ko'payishi masalalari paydo bo'ladi, chunki barcha loyihalarni yakunlash imkoniyati mavjud emas.

Innovation resurs muhiti va innovasion faoliyatni ta'minlashning mintaqaviy

infratuzilmasini rivojlantirish innovasion faoliyatni boshqarish jarayonlariga asoslanadi va Innovation resurs muhitning kamchiliklari talab qilinmagan innovasion muhit ob'ektlarini yaratishga va moliyaviy resurslardan oqilona foydalanishga olib keladi.

Sanoat sektori korxonalarini va ilmiy soha o'rtasidagi munosabatlarni tashkil etishning eng samarali modellaridan biri bu mintaqaning iqtisodiy makonini klasterlash, birinchi navbatda sanoat klasterlarini yaratishdir. Ushbu integratsiya jarayonining mexanizmi fan, biznes, ishlab chiqarish, ta'lim va hokimiyat organlarining o'rnatilgan aloqalarini hisobga olgan holda qurilishi kerak. Ushbu yondashuv mahalliy olimlarning bir qator tadqiqotlarida tasdiqlangan.

Ushbu olimlarning fikriga ko'ra, innovasion muhitni shakllantirish va rivojlantirish sanoat korxonalarini, fan va biznesni birlashtirish uchun zarur shartdir.

Innovation jarayonlarni baholash va innovasion faoliyatni rivojlantirishning eng muhim mezonlaridan biri bu bir qator o'zaro bog'liq korxonalar, ilmiy tashkilotlar, ta'lim muassasalarini birlashtirgan hududiy klasterlarning faoliyatidir. Klaster tuzilmalarini yaratish orqali hal qilinadigan asosiy vazifa innovasion faoliyat jarayonini samarali tashkil etishdir. Innovation resurs muhiti bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning 2019 yil 11 dekabrda qaratilgan qaroriga asosan klasterdan foydalanish klasterlash bo'yicha qaror qabul qilindi.

Muallif D. A. Xartga ko'ra klasterlarning tipologiyasi klasterlar yaratishning afzalliklari va ularning innovasion muhitni tashkil etishdagi rolini eng ko'p aks ettiruvchi sifatida keltiradi (1-jadval).

1-jadval-D. A. Xartga muvofiq klasterlarning tipologiyasi

Klaster guruhi	Tarkibi
A Guruhi	Ushbu guruhga eski turni ifodalovchi tegishli klasterlar kiradi, ularning iqtisodiy afzalligi tranzaksiya xarajatlari, transport va kommunikasiyalarni kamaytirish qobiliyatidir. Shuningdek, xatarlarni ishtirokchilar o'rtasida taqsimlash orqali ularni sezilarli darajada kamaytirish mumkin
V Guruh	Quyidagi parametrlar bo'yicha yuqoridagi Klaster turidan farq qiluvchi rivojlangan sanoat zonalarini ifodalaydi: ular ishlab chiqarishni sanoatlashtirishning so'nggi bosqichiga tegishli, ular ko'proq bilimga ega, innovasion mahsulotlarni yaratishda ular ilmiy izlanishlarga tayanadi, innovasiyalarni nazorat qilish orqali innovasion xavflarni engib chiqadi, ishlab chiqarish faoliyatini uzoq muddatli rejalashtirish va tashkil qilishni amalga oshiradi
C guruhi-innovasion muhit	Ushbu klasterlar guruhi doirasida korxonaning alohida elementlari, shuningdek korxonalarining o'zlari o'rtasida o'zaro ta'sir o'rnatiladi, innovasion muhit shakllanadi. Ushbu klasterlar mintaqada joylashgan bo'lib, yagona axborot-innovasion muhitda innovasiyalar, ma'lumotlar va maxsus bilimlarni almashish uchun mavjud axborot kommunikasiyalari asosida yaratilgan. Innovasion muhitni ifodalovchi ushbu turdagi Klaster doirasida korxonalar innovasion jarayonlarni amalga oshirishning umumiy muammolarini birgalikda hal qilish maqsadida faoliyat yuritadilar

1-jadvaldan ko'rinib turibdiki, Klaster guruhlarining har biri Klaster korxonalari va innovasion faoliyatning alohida sub'yektlari o'rtasidagi turli xil ichki aloqalar asosida shakllanadi va rivojlanadi. Innovasion klasterlar, sanoatning an'anaviy klasterlaridan farqli o'laroq, nafaqat korxonalar, tashkilotlar, ularning kontragentlari va mijozlari, balki ilmiy-tadqiqot markazlari va universitetlar o'rtasida yaratilgan o'zaro bog'liqliklarning maxsus tizimidir. Innovasion Klaster chegaralarida innovasion muhitga asoslangan innovasion jarayonlarning to'liq siklini amalga oshirishning tarmoq modeli qurilmoqda.

Shunday qilib, biz innovasion muhitni qurishda Klaster tashabbusini yaratish va rivojlantirish muvaffaqiyatini belgilaydigan davlat, ilmiy, iqtisodiy institutlar va biznes tizimini o'z ichiga olgan innovasion klasterlarning o'ziga xos xususiyatlarini (Innovasion resurs muhitning maxsus shakli) olamiz. Innovasion klasterning o'ziga xos xususiyatlari, shuningdek, innovasion muhitni rivojlantirish uchun turli institusional tuzilmalar faoliyatini birlashtirishga qaratilgan mintaqaning Klaster siyosatining xususiyatlarini oldindan belgilab beradi.

References:

1. O'zbek tilining izohli lug'ati: 8000 dan ortiq so'z va so'z birikmasi. J. II. Ye-M/ Tahrir hay'ati: T. Mirzayev (rahbar) va boshq.; O'z.R FA Til va adabiёт in-ti. -T.: «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi» Davlat ilmiy nashriёti, 2006. -672 b.
2. Jorde Thomas M., Teece David 1. Antitrust, innovation and competitiveness. - N.-Y.: Oxford University Press, 1992. - p. 48.
3. Kuznesova, A.I. Razvitiye innovatsionnoy sredy promyshlennyykh predpriyatiy kak faktor importozameshcheniya [Tekst] / A.I. Kuznesova,
4. A.S. Zurabyan // Vestnik Moskovskogo universiteta im. S.Yu. Vitte. Seriya 1: Ekonomika i upravleniye. - 2016. - № 4 (19). - S. 19-24.
5. Alekseyeva, M.V. Formirovaniye regionalnoy otkrytoy innovatsionnoy platformy: Sankt-Peterburg i Yugo-Vostochnaya Finlyandiya [Tekst] / M.V. Alekseyeva, K.I. Ladyygin // Innovatsii. - 2010. - № 7. - S. 78-80.